

urin Kenneth Williamson skrivaði um Føroyar eftir kríggið. Kenneth Williamson var giftur føroyskari kvinnu, Esther Louise Rein úr Havn, sum hann átti dóttрина Hervør og sonin Robin saman við. Bókin kom út í 1948.

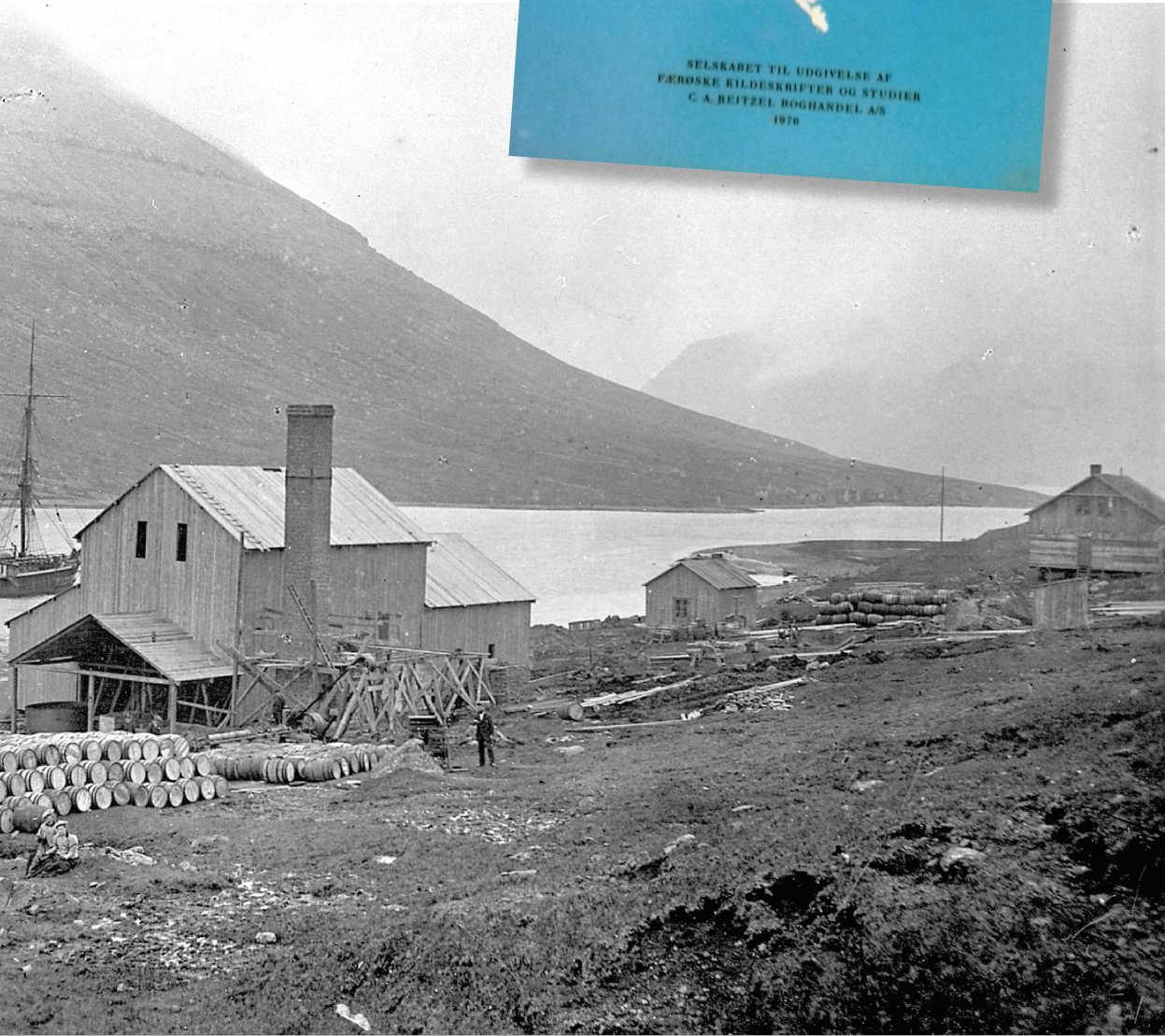
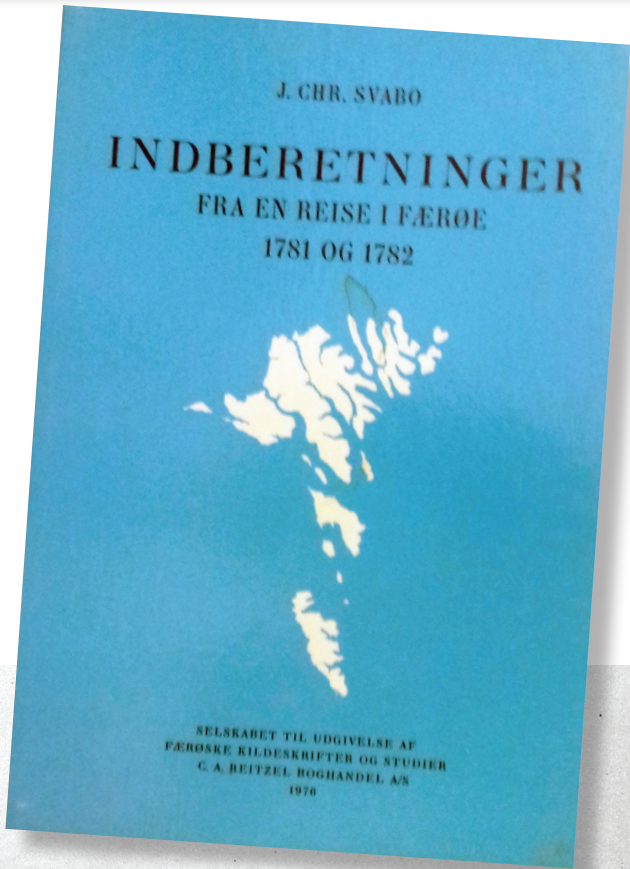
Týningartiltak móti rottuni í Kunoy í 1952

Eins og aðrastaðni í Føroyum, har rottan kom, gjørdi hon eisini stóran skaða í Kunoy, og tí vildu kunoyingar sleppa av aftur við rottuna.

Í november mánað í 1952 varð skipað fyrri einum stórum týningartiltaki í Kunoy, fyrri at sleppa av aftur við rottuna. Tað var apotekarin, Dávur Magnussen í Havn, sum skipaði fyrri tiltakinum. Tað var hann, sum fekk eitrið til vega og Landsstýrið stuðlaði tiltakinum figgjjarliga. At hjálpa sær, hevði Dávur Sjúrða Paturson úr Kirkjubø.

Við stuttum millumbilum varð eitur lagt um alla oynna; í bø og haga og í lundaðum, bæði í Haraldssundi og Kunoyarbygd. Bygdafólkið tók væl undir við hesum tiltakinum og lögdu giftina

Fyrstu rotturnar komu til Føroyar í 1668. Tað var í Hvalba. Haðani spjaddi hon seg til hinar stóru oyggjarnar. Um hetta mundið, gjørdi Jens Christian Svabo sína kendu Føroyarferð, sum hann seinni skrivar um í bókini "Indberetninger fra en Reise i Færø 1781 og 1782". Í hesum stórverki, greiðir hann frá ymiskum, sum hann hevur savnað saman um Føroyar og føroysk viðurskipti. Á bladsíðu 54 til 59 er ein partur um "Om firefødde dyr". Her greiðir Svabo millum annað frá, nær brúna rottan er komin til tær ymisku bygdirnar í Føroyum. Takkað verið Svabo, vita vit tí neyvt hvussu rottan hevur spjatt seg kring landið, og nær rottan kom til tær ymisku føroysku bygdirnar. Hesar upplýsingar eru millum annað grundarlagið undir spjadingarmynstrinum av rottu í Føroyum, sum er vist á kortinum á mynd 1.

gdina Norðdepil, har norðmenn høvdu hvalastøð um aldaskiftið. Frá hesi hvalastøðini Viðoyinni. Seinni kom hon eisini til Kunoyinna. (Mynd: Føroya Fornminnissavn).

út. Ein kunoyingur, føddur í 1940-árunum, greiður soleiðis frá: "Í 1952 var skipað fyrri einum tiltaki at týna rottuna í Kunoyinni. Tveir menn, Mús (Jóanes Rasmussen) og ein maður úr Kirkjubø, skipaðu fyrri. Menn samlaðust í einum neysti í bygdini at baka breyð, har rottugift varð koyrd í breyðið.

Næsta dag fóru menn um alla oydna at leggja hesi breyðini út", greiðir hesin maðurin frá.

Hesin sami maðurin segði mær, at ein táttur varð yrktur um hetta tiltakið. Tað er tíanverri ikki eydnast mær at at fáa fatur í hesum tátti, men maðurin, sum fortaldi mær søguna, mintist eitt av ørindunum, sum er soljóðandi:

"Her komi eg við langari nøs, hvat skal eg hava í mínari pøs"

Hesin "eg-persónurin", sum sipað verður til í táttinum, er ein langur klænur kunoyingur.

Í samrøðu við Norðlýsið 8. november 1952, greiðir kunoyingurin Steffan Kunoy soleiðis frá hesum tiltakinum: "Bæði vit og Haraldssundsmenn fóru til hetta

arbeiði við tí vón at sleppa av við rotturnar, og eg skal siga, at vónin er ikki svikin, tí síðan rottueitrið varð lagt út fyrstu ferð fyrri jól, hava rotturnar ongan skaða gjørt, og nú innheystað er í ár, hevur ikki rotta sæst í nakrari veltu, men sjálvandi kann eg ikki taka fyrri, at púra eingin rotta er eftir, men tað er í hvussu so er eingin skaði av teimum. Nú vit hava gingið á fjalli, funnu vit ein deyðseyð, men eingin rotta hevði sett á hann. Vit lögdu eisini eitur har sum lundi eigur, og vóna, at har er eisini gott úrslit", endar Steffan Kunoy frásøgnina við blaðið.

Týningin miseydnaðist

Rotta nørist sera skjótt. Hon gerst longu kynsbúgvinn eftir trimum mánaðum. Hon gongur kviðin í 22 dagar og leggur so 6-12 ungar, sum hvør vigar eini 5 g. Rottan leggur 3- 5 ferðir um árið. Soleiðis kann ein einstøk rotta eftir einum ári gerast til einar 860 rottur, og tí er tað ikki løgið, at hon spjaddi seg sera skjótt, tá hon kom til Føroyar. At tína rottuna í einar heilari oyggj, er tí ikki bara sum at siga tað. Fyrri at tiltakið skal eydnast til fulnar, skal tann seinast rottan eisini avlivast. Er bara eitt par, ella bara ein einstøk kviðin rotta eftir, kann hendan nørast víðari, og stutt eftir kann aftur vera nógv til av rottu í oynni.

Oyðingartiltakið av rottuni í Kunoyinni í 1952 eydnaðist tíðan verri heldur ikki til fulnar. Ein kunoyingur, sum eg havi tosað við, sigur, at eini 4-6 á eftir skipaðu útleggingina av rottugift, var aftur smekkfult av rottu í Kunoyar bygd. "Ein dagin fangaðu vit sjeiv livandi rottur, sum børnini í bygdini stuttleikaðu sær við. Ein í senn vórðu rotturnar sleptar leysar á einum bóstykki, tætt við skúlan í bygdini. Síðani royndu tey at fanga rottuna. Onkrar rottur sluppu tó undan, og runnu í Myllánna", greiðir kunoyingurin við spenningin frá.

Rotturnar munnu hava fylgt nógv í bygdarlívnum í Kunoy í fimmtiárunum, tí ein eldri kona í bygdini, sum eg havi tosað við, minnist týðuliga rotturnar í bygdini. Við eldhuga greiðir hon frá: "Tá eg var smágenta og gekk í skúla í Kunoy, plagdu dreingirnir ofta at fanga rottur, sum teir so sleptu leysum uttanfyri skúlan".

Síðani miseydnaðu royndina hjá kunoyingum at sleppa av við rottuna í 1952, er einki gjørt fyrri at týna rottuna í oynni. Rottan er tí enn í Kunoyinni, har hon, eins og aðrastaðni í landinum, framvegis ger stóran skaða.

Nr. 45 — 8. november 1952.

Væleydnað gagnverk.

Millum tær oyggjarnar í landi okkara, sum eru fongdar við rottur, hevur Kunoy verið ein.

So miklan ampa sum fólk hevur av hesum djórum, so nógvur trupulleiki sum stendat av teimum, so nógvan skaða tey gera, og tey víðir tey oyða — — so fóru menn at hugsa um tað kundi verða gjørligt her at ráða bót við fyrst at royna í eini av teim minnu oyggjunum. Eydnaðist hetta, so kundi kannska seinni verða farið víðari. Royndin varð so gjørd við Kunoyinni.

Dávur, apotekarin, sum hin keni og vælhugaði maðurin hann er, tá tað krevst at fara til verka, fekk eitrið til vega, meðan Landsstýrið skoytti upp í kostnaðin av keypinum.

Hann fór so norð at skipa fyrri, og við honum fór Sjúður Patursson.

So varð farið at leggja út um alla oynna, við hús bæði í Haraldssundi og Konoyarbygd um bæin, um hagan og ikki at tala um lundaðarnar, har hesu djórinu ikki høvdu minst veldi.

Og alt folkið í oynni tók undir við hverjari hond. Og tá gekk tað, sum tað altíð gongur, tá gott samanhald er.

Úrslitið varð sum Steffan Kunoy her greiður mær frá:

»Bæði vit og Haraldssundsmenn fóru til hetta arbeiði við tí vón at sleppa av við rotturnar, og eg skal siga, at vónin er ikki svikin, tí síðan rottueitrið varð lagt út fyrstu ferð fyrri jól hava rotturnar ongan skaða gjørt, og nú innheystað er í ár, hevur ikki rotta sæst í nakrari veltu, men sjálvandi kann eg ikki taka fyrri at púra eingin rotta er eftir, men tað er í hvussu er eingin skaði av teimum. Nú vit hava gingið á fjalli, funnu vit ein deyðseyð, men eingin rotta hevði sett á hann Vit lögdu eisini eitur har sum lundin eigur og vóna at har er eisini gott úrslit.«

Soleiðis endar Steffan Kunoy frágreiðing sína.

S. P.

8. november 1952 hevur Norðlýsið forvitnisliga grein, har greitt verður frá átakinginum, um at týna rottuna í Kunoyinni.

Heldur ikki aðrastaðni í Føroyum er tað eydnast at sleppa av aftur við rottuna. Tí finst rottan framvegis á sjeiv av teimum 18 oyggjunum í Føroyum: Viðoy, Borðoy, Kunoy, Eysturoy, Streymoy, Vágum og Suðuroy. Ongar rottur eru enn komnar til Sandoyinna, Nólsoyar ella Kalsoynna, men tað er helst bara ein spurningur um tíð, til hon eisini er komin hagar, tí í dag er ferðasambandið so gott til hesar oyggjarnar, og bilfergur sigla fleiri ferðir um dagin hagar, bæði við fólk og farmi.

Heimildir
Kyrjarhegg, M. (2014). Stóri týnarin: Rottan. Síða 210-212 í bókini "Jústa-ættin - og aðrar Viðareidissøgur". Ritstjórnað: Liggjas í Bø.
Magnussen, E., Jensen, J.K. (2016). Nýggja rottukanningin - Sjáldsamar loppur á føroyskum rottum. Frøði nr. 1, p. 30-33.
Skarði, S. (1956) Føroyski leypurin. Fróðskaparrit 5:108-152.
Svabo, J.C. (1959). Om firefødde dyr. Indberetninger fra en Reise i Færøe 1781 og 1782. København. Selskabet til Udgivelse af Færøske Kildeskrifter og Studier, 1959, p. 54-59.
Williamson, K. (1948) The Atlantic Islands - A Study of the Faroe Life and Scene. Routledge & K. Paul, 385 síður.